

„Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich: Europa inwestująca w obszary wiejskie.”
Operacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach Schematu II Pomocy Technicznej „Krajowa Sieć Obszarów Wiejskich”
Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020
Instytucja Zarządzająca Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020 – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

AKTYWNY STARUSZEK – gospodarstwa opiekuńcze jako forma aktywizacji seniorów na wsi

Zapoznanie się z dobrymi praktykami zagranicznymi

Publikacja opracowana przez Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego
z siedzibą w Boguchwale

Chcesz zostać partnerem KSOW – zarejestruj się na www.ksow.pl

Tytuł:

Aktywny staruszek – gospodarstwa opiekuńcze jako forma
aktywizacji seniorów na wsi
Zapoznanie z dobrymi praktykami zagranicznymi.

Publikacja opracowana przez:

Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale

Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Boguchwale
36-040 Boguchwała
ul. Suszyckich 9
tel. 17 87 01 500, fax. 17 87 01 502

www.podrb.pl

AKTYWNY STARUSZEK – gospodarstwa opiekuńcze jako forma aktywizacji seniorów na wsi

---

**Zapoznanie się z dobrymi praktykami
zagranicznymi**

1. **Gospodarstwa opiekuńcze jako forma aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich**

Gospodarstwa opiekuńcze wpisują się w nurt tzw. **rolnictwa społecznego**. Jest to alternatywne podejście do rolnictwa opierające się na założeniu, że zasoby gospodarstwa rolnego mogą być efektywnie wykorzystane do innej działalności. Można zatem rozumieć rolnictwo społeczne jako połączenie działalności rolniczej z działalnością społeczną¹.

Na terenach wiejskich w Polsce, ale też w całej Europie najliczniejszą grupą, która tego wsparcia potrzebuje są seniorzy. Kierując się ich potrzebami uznano, iż najlepiej pomagać seniorom w ich własnym środowisku lokalnym².

Ważną kwestią jest samopoczucie osób wymagających częściowej lub stałej opieki. Powszechnie wiadomo, że nawet najlepsze instytucjonalne placówki, zapewniające wysoki standard usług (opieka medyczna, wyżywienie, utrzymanie czystości), będące jednak obiektami odizolowanymi nie zaspokajają wielu psychologicznych potrzeb człowieka, takich jak potrzeba przebywania z rodziną albo znajomymi, czy wręcz potrzeba bycia użytecznym. Osoby starsze preferują aktywność podejmowaną we własnym domu czy też w najbliższym otoczeniu. Chcą spędzać czas w towarzystwie innych osób i być „potrzebnymi”, np. mieć zajęcie przy pracach adekwatnych do ich możliwości fizycznych i psychicznych.

---

1 „Gospodarstwa Opiekuńcze budowanie sieci współpracy”, CDR Kraków

2 Gospodarstwa Opiekuńcze Działania na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce na poziomie regionalnym i lokalnym, CDR Kraków

W gospodarstwie może to być pomoc w hodowli zwierząt, uprawie roślin, sprzątaniu w obejściu, zbieraniu, sortowaniu i pakowaniu owoców oraz warzyw, robotki ręczne w przypadku kobiet i majsterkowanie w przypadku mężczyzn. Poczucie wspólnoty może niekiedy stanowić element terapii i bez wątpienia poprawy jakości życia. Najlepszym rozwiązaniem byłoby więc pozostawienie starszego człowieka w dotychczasowych warunkach domowych i środowiskowych w atmosferze rodzinnej lub zbliżonej. Istnieje zapotrzebowanie nie tylko na formę usług opiekuńczych dla seniorów i osób niepełnosprawnych, lecz także są osoby, które chcą takie usługi realizować. Podstawowym motywem świadczenia usług opiekuńczych byłaby chęć bycia pomocnym dla swojej społeczności lokalnej³.

2. Idea prowadzenia gospodarstw opiekuńczych

Rolnictwo społeczne (rolnictwo zaangażowane społecznie) to idea połączenia wielofunkcyjności gospodarstw rolnych z usługami opiekuńczymi/zdrowotnymi oraz przedsiębiorczością społeczną. Chodzi tu o fakt wykorzystania zasobów rolnych do wytworzenia świadczeń społecznych na obszarach wiejskich, tj.: terapia, rehabilitacja, socjoterapia, resocjalizacja, chronione miejsca pracy, opieka nad dzieckiem, osobami starszymi i zależnymi, uczenie się przez całe życie oraz szereg innych usług, sprzyjających integracji społecznej⁴. Jest to również wykorzystywanie praktyk rolniczych, które mogą wpłynąć na poprawę sytuacji życiowej jednostki (lepsze samopoczucie, poprawa stanu zdrowia, włączenie społeczne) poprzez rehabilitację, terapię, edukację i wychowanie, chronione miejsca pracy, pomoc społeczną, resocjalizację, kulturę, rekreację czy wypoczynek.

---

3 Gospodarstwa opiekuńcze jako forma pozyskiwania dochodów przez małe gospodarstwa rolne w Polsce, Barbara Chmielewska, Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej.

4 Gospodarstwa Opiekuńcze Działania na rzecz rozwoju gospodarstw opiekuńczych w Polsce na poziomie regionalnym i lokalnym, CDR Kraków

Ze względu na grupę odbiorców oraz cel świadczonych usług można wyodrębnić cztery główne obszary rolnictwa społecznego:

1. zajęcia reedukacyjne i terapeutyczne;
2. integracja w świecie pracy i włączenie społeczne;
3. działania pedagogiczne;
4. usługi opiekuńcze.⁵

Klientami gospodarstwa opiekuńczego mogą być:

- osoby niepełnosprawne psychicznie,
- osoby z ograniczeniami ruchowymi,
- osoby starsze,
- osoby opuszczające zakłady penitencjarne,
- osoby uzależnione,
- dzieci i młodzież,
- osoby bezrobotne,
- osoby wypalone zawodowo.

---

⁵ Idea rozwoju rolnictwa społecznego, CDR Kraków

3. Gospodarstwa opiekuńcze jako element wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Gospodarstwo opiekuńcze w polskich warunkach prawnych może być prowadzone na bazie działalności gospodarczej w formie spółdzielni socjalnej, stowarzyszenia bądź fundacji.

Gospodarstwa opiekuńcze mogą świadczyć swe usługi dla bardzo różnych grup wymagających wsparcia. Doświadczenia krajów zachodnich wskazują, że terapia prowadzona w gospodarstwach rolnych może mieć pozytywny wpływ m.in. na:

- ▶ **seniorów** – osoby wymagające opieki, terapii, rehabilitacji, zajęć integracyjnych ze względu na wiek,
- ▶ **osoby z niepełnosprawnościami** – przy czym chodzi tu o różne rodzaje niepełnosprawności, np. związane z trudnościami w poruszaniu się, deficyty intelektualne itd.,
- ▶ **osoby chorujące psychicznie,**
- ▶ **osoby walczące z uzależnieniami,**
- ▶ **osoby wymagające reintegracji społecznej**, np. ze względu na fakt opuszczenia zakładu karnego, długotrwałe pozostawanie bez pracy, dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych, także tzw. „trudna młodzież”.

Wybór konkretnej grupy odbiorców wsparcia zależy w głównej mierze od osób pragnących prowadzić gospodarstwo opiekuńcze.

W związku z postępowaniem medycznym i poprawą sytuacji w zakresie umieralności oraz coraz większą świadomością społeczną w zakresie zdrowego stylu życia, przesuwa się średnia długość życia ludzi, a młodzi ludzie migrują ze wsi do miasta, w związku z czym istnieje konieczność zapewnienia opieki starszym i samotnym osobom. Dodatkowo w społeczeństwie polskim zauważamy postępujący proces starzenia się tzn. coraz większa liczba osób starszych potrzebujących opieki, dlatego też skoncentrowano ukierunkowanie gospodarstw opiekuńczych w Polsce na grupie seniorów.

Dodatkowo rośnie zapotrzebowanie na innowacyjne sposoby terapii, które mogą być atrakcyjne dla zamożnych klientów, jak również zapotrzebowanie na usługi dla osób starszych.

Sytuacja taka stwarza możliwość uzyskania dodatkowego źródła dochodu w ramach różnicowania dochodów rolniczych w gospodarstwie rolnym.

Jest to także szansa na rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich przyczyniająca się do kreowania nowych miejsc pracy oraz zmniejszania ukrytego bezrobocia.

Najważniejszą cechą charakterystyczną gospodarstw opiekuńczych jest wykorzystywanie potencjału gospodarstwa rolnego do prowadzenia działań przede wszystkim o charakterze terapeutycznym, opiekuńczym i integracyjnym celu włączenia społecznego osób przebywających w danym gospodarstwie opiekuńczym.

Gospodarstwo rolne zajmujące się świadczeniem usług opiekuńczych w różnych formach organizacyjnych ma możliwość pozyskania środków finansowych z różnych źródeł rządowych i samorządowych przeznaczonych na powstawanie i rozwój placówek opiekuńczych.

4. Nowy sposób prowadzenia działalności pozarolniczej w formie gospodarstw opiekuńczych jako miejsce do życia i rozwoju zawodowego

Gospodarstwo opiekuńcze musi posiadać odpowiednią formę prawną dopuszczalną w polskim systemie prawnym. Większość indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce prowadzonych jest przez osoby fizyczne. Jednak w przypadku podjęcia działalności opiekuńczej w takim gospodarstwie konieczne jest założenie nowej formy prawnej.

Istnieją dwie główne możliwości – prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego jako podmiotu ekonomii społecznej albo prowadzenie gospodarstwa opiekuńczego w ramach działalności gospodarczej⁶.

---

⁶ www.gospodarstwa-opiekuncze.pl

Gospodarstwo opiekuńcze może być prowadzone w formie:

- podmiotu ekonomii społecznej, np.:
  - fundacja,
  - stowarzyszenie,
  - spółdzielnia socjalna,
- działalności gospodarczej.

5. Dobre przykłady włoskich gospodarstw opiekuńczych

Rolnictwo społeczne we Włoszech nie tworzy oddzielnego sektora rolniczego. Jest to raczej element szerszego modelu realizowania usług społecznych opartego na zasadach solidarności społecznej. Dzięki temu gospodarstwa opiekuńcze są ważnym uzupełnieniem publicznego systemu wsparcia i opieki na terenach słabo zaludnionych i z gorszym dostępem do infrastruktury.

Od strony formalnej obszar ten został uregulowany ustawą z 2015 roku o rolnictwie społecznym. Ustawa ta wprowadziła definicję rolnictwa społecznego, nie posługuje się natomiast terminem gospodarstwa opiekuńczego, mimo iż świadczenie usług opiekuńczych jest objęte tą definicją. W społeczeństwie włoskim działalność gospodarstw opiekuńczych wynikała z oddolnych inicjatyw rolników, a w wielu przypadkach miała charakter filantropijny, nakierowany na zapewnienie rozwoju lokalnej społeczności. Dopiero w ostatnich kilkunastu latach władze lokalne zaczęły na szerszą skalę dostrzegać korzyści płynące z działalności tych podmiotów i kontraktować świadczenie usług społecznych, opiekuńczych i zdrowotnych.

Gospodarstwa opiekuńcze we Włoszech charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem: zarówno pod kątem formy organizacyjnej, zakresu i sposobu świadczenia usług (od usług jednorazowych, po opiekę dzienną, aż po opiekę stacjonarną, która często przybiera formę aktywnego życia we wspólnocie na gospodarstwie). Powierzchnia terenów uprawnych w gospodarstwach zajmujących się usługami opiekuńczymi waha się od niewielkich powierzchni zagospodarowanych pod ogrody do ponad 100-hektarowych gospodarstw, lecz przeciętnie jest to 40 ha. Zróżnicowanie dotyczy także obszarów geograficznych prowadzenia usług. Przykładowo coraz bardziej popularne farmy dydaktyczne (fattorie didattiche) tworzone są nie tylko na terenach wiejskich, ale i podmiejskich, a czasem także w miastach.

Formy organizacyjne gospodarstw:

- spółdzielnie socjalne,
- gospodarstwa rolne (indywidualne, przedsiębiorstwa, spółdzielnie rolne),
- fundacje (jako działalność dodatkowa),
- podmioty publiczne (np. samorządy, szpitale, więzienia, szkoły uniwersytety),
- inne podmioty (np. organizacje wyznaniowe, centra rehabilitacji).

Profil działalności:

- gospodarstwa oferujące usługi opiekuńcze i rehabilitację / terapię zajęciową (dla osób starszych, niepełnosprawnych fizycznie i umysłowo),
- gospodarstwa oferujące rehabilitację zawodową (w tym zatrudnienie) dla osób o szczególnych potrzebach (np. osoby niepełnosprawne fizycznie i umysłowo),
- gospodarstwa oferujące rehabilitację społeczną oraz zajęcia edukacyjne (np. dla dzieci, osoby uzależnione).

Grupy docelowe:

- ▶ osoby niepełnosprawne intelektualnie,
- ▶ osoby niepełnosprawne fizycznie,
- ▶ osoby starsze,
- ▶ więźniowie,
- ▶ osoby leczące się z uzależnień (od narkotyków/alkoholu),
- ▶ dzieci i młodzież⁷.

7 ROZWÓJ ROLNICTWA SPOŁECZNEGO W EUROPIE NA PRZYKŁADZIE GOSPODARSTW OPIEKUŃCZYCH W WYBRANYCH KRAJACH EUROPEJSKICH. Przykłady z Belgii (Flandria), Francji, Holandii, Niemiec, Norwegii, Wielkiej Brytanii i Włoch, PCG Polska Sp. z o.o. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

PRZYKŁADY GOSPODARSTW OPIEKUŃCZYCH WE WŁOSZECH

Gospodarstwo opiekuńcze Cascina CLARABELLA

Gospodarstwo Clarabella powstało w 2002 r. w celu ponownego zagospodarowania obszaru „Ca’ de Pole” Iseo i stworzenia przyjemnego, stymulującego, pogodnego, żywego kulturowo i społecznie środowiska, nadającego się do rewitalizacji i nadania pozytywnej konotacji terytorium. Gospodarstwo jest spółdzielnią socjalną zajmującą się praktyką zawodową, wspiera, integruje oraz stwarza możliwości pracy dla osób niepełnosprawnych umysłowo i fizycznie, jest spółdzielnią rolniczą, która dba o swoje terytorium dzięki uprawom ekologicznym, zachowuje swoją kulturę i rozwija projekty zakwaterowania turystycznego w celu szerzenia wiedzy, zrzesza wielu członków, którymi są pracownicy i wolontariusze.

Gospodarstwo opiekuńcze Cascina Basalganella

„Cascina Basalganella” to gospodarstwo opiekuńcze o powierzchni ok. 30 ha. Właściciele zajmują się uprawą warzyw, owoców, hodowlą zwierząt oraz energią odnawialną. Jest to gospodarstwo edukacyjne i społeczne, w którym stażyści i niepełnosprawni pracownicy odnajdują swoje miejsce.

Gospodarstwo współpracuje z organami publicznymi spółdzielniami socjalnymi, również w przypadku bieżących działań, które wymagają stałych spotkań. Rozpoczynając działalność pod kątem gospodarstwa edukacyjno-społecznego, musieli dostosować miejsce do potrzeb osób starszych czy też osób z niepełnosprawnością, by nie odczuwały żadnych barier. W gospodarstwie znajduje się duża sala przystosowana do organizacji konferencji i seminariów, urodzin, uroczystości, obiadów i kolacji, zawsze po wcześniejszej rezerwacji. Na zewnątrz jest duża weranda, która jest idealnym miejscem do organizacji imprez plenerowych, duży ogród oraz piękny dziedziniec na, którym dzieci mogą bawić się w pełni bezpiecznie.

Gospodarstwo opiekuńcze AGRIVERDE

Gospodarstwo opiekuńcze „AGRIVERDE” jest spółdzielnią socjalną działającą na terytorium Bolonii od 1986 r. Jej zadaniem jest połączenie celów firmy z celami solidarności społecznej poprzez inwestowanie zysków w ścieżki zatrudnienia (zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne wobec spółdzielni).

Koncepcją tego gospodarstwa jest pomoc osobom z problemami dotyczącymi uzależnień np. alkohol, czy wykluczeń społecznych itp.

Spółdzielnia stworzyła projekt „aktywny staruszek”, którego celem jest aktywizacja osoby starszej, zachęcenie jej do wyjścia z domu i podtrzymanie jej aktywności.

Obecnie Agriverde prowadzi działalność ogrodniczą (zarówno na terenach publicznych, jak i prywatnych) oraz rolnictwo ekologiczne. Prowadzą również laboratorium ortoterapii, w którym suszą rośliny, pakują do torebek. Gotowe produkty są sprzedawane jako jedna z form dochodu gospodarstwa.

Gospodarstwo opiekuńcze Cascina Sguazzarina

Gospodarstwo opiekuńcze „Cascina Sguazzarina” mieści się w folwarku, którego nazwa została potwierdzona już w ewidencji gruntów w 1776 roku.

Gospodarstwo zostało nazwane „Sguazzarina” ze względu na ciągłe powodzie, które dotykały to miejsce, ponieważ położone jest w najniższym punkcie miasta. Oprócz domu głównego z przyległymi izbami, gospodarstwo rozciąga się na 17 ha. Pola bogate w kukurydzę, pszenicę, soję, siano, owoce i warzywa otoczone są żywopłotami roślin, gajami topolowymi i lasami biodynamicznymi, w których hoduje się, m.in.: gęsi, kaczki, kury, kozy, owce, świnie, cielęta, osły i konie.

Wiele szkół odwiedza gospodarstwo, aby zdobyć konkretne doświadczenie w pracy wśród zwierząt, z naturą czy też zaznajomić się z uprawą pola oraz pokonywać swój lęk przed nieznanym.

Gospodarstwo opiekuńcze CORTE DI VITRIOLA

Gospodarstwo zostało zaprojektowane tak, aby pełnić funkcję społeczną, kulturową oraz usługową na rzecz społeczności. Na terenie gospodarstwa stworzono 12 miejsc noclegowych. Z uwagi na piękne górzyste tereny okalające to miejsce gospodarze poświęcają dużą uwagę na realizację turystyki rowerowej.

Gospodarstwo chce również dotrzeć do osób starszych i stworzyć miejsce, w którym mogliby zjeść wspólny posiłek oraz w razie potrzeby otrzymać pomoc w codziennych czynnościach.

Na terenie „Corte Di Vitriola” został zrealizowany pilotażowy projekt rolnictwa społecznego, który ma umowę z gminą Montefiorino. Projekt otrzymał dofinansowanie w wysokości 200 tys. euro z Unii Europejskiej, przy czym wartość projektu wynosi 600 tys. euro.

Gospodarstwo „Corte Di Vitriola” jest rodzinnym gospodarstwem założonym w 2016 roku, które posiada ok. 28 hektarów pól i lasów. Rolnictwo prowadzone jest naturalnymi metodami, przyświeca im idea „chilometro zero”, co oznacza skrócenie łańcucha dostaw żywności. Uprawiają zboża, owoce i warzywa, hodują kury na wolnym powietrzu, aby mieć świeże jaja. Posiadają również kilka uli do nauki pszczelarstwa i produkcji miodu. „Casa Famiglia” - czyli dom rodzinny jest stworzony dla osób starszych, w celu niesienia pomocy socjalnej, o charakterze ratunkowym, terapeutycznym i regeneracyjnym, skierowany do osób w trudnej sytuacji. Budynek został stworzony zgodnie z parametrami budynku pasywnego. Wszystkie pokoje zostały wyposażone w alarmy antywłamaniowe oraz w system oczyszczania powietrza. Budownictwo ukształtowane jest tak, aby było, jak najmniej barier architektonicznych.

Gospodarstwo opiekuńcze Ruggi Andrea

„Ruggi Andrea” to wielofunkcyjne gospodarstwo opiekuńcze, którego głównym zadaniem jest przetwórstwo rolne, są producentem mleka do Parmigiani Reggiano.

Gospodarstwo opiekuńcze S. Anna srl

„S. Anna srl” to farma opiekuńcza utrzymującą się ze zwierząt gospodarskich oraz produkcji ekologicznej. Zajmują się hodowlą bydła wypasowego, są również producentami wędlin, salami, win oraz owoców.

Gospodarstwo opiekuńcze Antica Golena

Właścicielką tego urokliwego miejsca jest Cristina Boschi, która bardzo ceni sobie to miejsce. Zajmuje się nim z wielką pasją. Tradycyjne rolnictwo jest uprawiane z poszanowaniem środowiska o szczególnej wartości przyrodniczej. W tym gospodarstwie goście mogą znaleźć różne atrakcje, doskonalić zdolności manualne i zapoznać się ze światem rolniczym.

Właścicielka postawiła sobie za cel stworzenie miejsca dla osób starszych i takich w nim warunków, aby pracując i aktywnie uczestnicząc w życiu gospodarstwa ponownie odkrywali radość życia.

SPIS TREŚCI

1.	Gospodarstwa opiekuńcze jako forma aktywizacji mieszkańców obszarów wiejskich	4
2.	Idea prowadzenia gospodarstw opiekuńczych	5
3.	Gospodarstwa opiekuńcze jako element wspierania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich	7
4.	Nowy sposób prowadzenia działalności pozarolniczej w formie gospodarstw opiekuńczych jako miejsce do życia i rozwoju zawodowego	8
5.	Dobre przykłady włoskich gospodarstw opiekuńczych	9
6.	PRZYKŁADY GOSPODARSTW OPIEKUŃCZYCH WE WŁOSZECH	12